

Перспективи розвитку медіації в Україні¹

Медіація – швидкий та ефективний спосіб вирішення спору

Медіація – це процес, під час якого зустрічаються разом дві чи більше сторони у присутності третьої – нейтральної – сторони (медіатора), яка сприяє досягненню сторонами взаємної згоди у вирішенні спору. При цьому фокус зосереджено на інтересах сторін, а не на правових позиціях та договірних правах. У випадку медіації конфліктуючі сторони самі знаходять рішення.

Серед безперечних переваг медіації слід зазначити такі:

Конфіденційність. Усе, що відбувається під час медіації, – конфіденційно. Будь-яка інформація, записи, звіти або інші документи, надані УЦМ та медіатору під час підготовки до медіації або вироблені в процесі медіації, є конфіденційними. Медіатор не має права розкривати іншій стороні або іншій особі, інформацію, отриману від сторони в ході приватної зустрічі, без згоди на те сторони, яка надала таку інформацію.

Економія часу та коштів. У порівнянні з судовою процедурою, вирішення спору шляхом медіації не є довготривалим, та може суттєво заощадити кошти бізнесу. Процес медіації чітко контролюється медіатором, який зацікавлений у якнайскорішому вирішенні ситуації. Таким чином, кількість робочого часу, витрачена представниками компанії на вирішення спору та вартість послуг медіатора значно нижчі, ніж у разі судового вирішення.

Виграшне рішення для обох сторін. У процесі медіації не існує переможця та переможеного. Мета медіації – знайти рішення, яке задовольняє обидві сторони. Тільки в цьому разі медіація вважатиметься успішною.

Добровільність. Сторони беруть участь у медіації добровільно – під час прийняття рішення про медіацію, в процесі її проведення, досягнення домовленостей і виконання рішень. Самовизначення – фундаментальний принцип медіації. Він вимагає аби процес медіації спирався на здатність сторін досягти добровільного, взаємоприйняттого рішення.

Незалежність медіатора. Кожній зі сторін надається право самостійно обрати медіатора з переліку незалежних медіаторів (зокрема у нас – з переліку, який надає Український Центр медіації). Медіатор, що обирається сторонами і призначається, зобов'язаний повідомити, якщо він чи вона має будь-яку особисту чи фінансову зацікавленість у результаті медіації або про наявність будь-яких інших відомих йому/їй обставин, що можуть призвести до конфлікту інтересів у медіації.

---

¹ Автор висловлює велику подяку за допомогу у підготовці матеріалу представникам Міжнародної фінансової корпорації [IFC, Група Світового банку]

Неупередженість медіатора. Думка кожної зі сторін однаково важлива для медіатора. Медіатор не має право висловлювати власну думку щодо сутності конфлікту. Концепція безсторонності медіатора – центральна у процесі медіації. Безсторонність означає свободу від фаворитизму та неупередженість. Медіатор не має права приймати подарунки, послуги або інші блага, отримання яких може викликати сумніви у тому, що медіатор безсторонній.

Гнучкість процедури. Медіація може бути перервана у будь-який час за ініціативи будь-кого з учасників медіації. Склад учасників (юристи, родичі, повноважні представники, тощо) визначається самостійно кожною зі сторін. Зрештою, сторони самі вирішують, за яких умов вони будуть укладати угоду чи припиняти медіацію.

Формат проведення. Медіація може відбуватися у форматі як спільних, так і окремих (медіатор-сторона) зустрічей. Кожній стороні мають бути забезпечені достатні можливості брати участь у дискусії.

Повноваження медіатора. Медіатор може проводити медіацію у спосіб, який він вважатиме за доречний, враховуючи обставини справи, побажання сторін та необхідність швидкого і ефективного вирішення спору. Медіатор не вповноважений приймати рішення за сторін.

Безперечно, що зазначені переваги не є вичерпними. Медіація дозволяє досягти значного «економічного ефекту» як на рівні держави, так і на рівні приватних осіб, компаній. Зокрема, застосування медіації як альтернативного позасудового способу вирішення конфлікту дозволяє розвантажити суди, скоротити час на вирішення спірної ситуації. В країнах, які вже запровадили медіацію і відчули корисність цієї «ресурсозберігаючої технології» розгляду спору, держава підтримує медіацію на законодавчому рівні. Зокрема, в Великобританії сторони, які не застосували медіацію як досудову процедуру, позбавляються права на відшкодування витрат, пов'язаних з розглядом справи в суді, навіть у разі виграшу справи. Окрім того, держава фінансує службу державних медіаторів, вважаючи, що це є більш фінансово доцільним ніж завантажувати судову систему малими позовами. Схожа ситуація склалася в Ізраїлі, де створена і існує спеціальна система розгляду «малих позовів» за допомогою медіаторів. В більшості країн законодавчо встановлено, що медіація є обов'язковою процедурою, якщо суддя визнає спір таким, що може бути вирішеним за допомогою медіації.

Також відпадає необхідність залучення виконавчої служби до виконання досягнутих домовленостей. Рішення, яке сторони прийняли самостійно і вважають справедливим для себе, як правило, виконуються самостійно і в добровільному порядку.

На рівні організацій (компаній) медіація дозволяє плідно вирішувати трудові спори, а також будь-які конфлікти, пов'язані з відносинами між власниками, керівниками, підлеглими, а також при залагодженні конфліктів з клієнтами. Медіація також довела свою ефективність при вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав споживачів. В деяких країнах Західної Європи, у Вірменії медіація застосовується як спосіб вирішення спорів, пов'язаних з оподаткуванням.

В країнах Латинської Америки медіацію визнано ефективним способом, що допомагає у боротьбі з корупцією.

Взагалі-то, перерахувати все просто не можливо.

Майбутнє української медіації: регулювати чи ні?

Як не дивно може звучати, але акцент повинен ставитися саме на майбутньому - адже сьогоднішня у медіації є і досить непогана. Наприклад, в Україні досить ефективно працює медіація як спосіб примирення потерпілого і правопорушника, захисту прав споживачів, вирішення трудових спорів, а також сімейних спорів. Фактично тієї нормативної бази, яка існує, цілком достатньо для здійснення такого роду діяльності, тому що в кожному окремому випадку послуга медіатора може бути дуже подібною до тих, яку здійснюють посередники, консультанти, коучі, фасилітатори. Чого дійсно бракує, так це – законодавчо встановленого захисту прав медіатора. Адже конфіденційність одна з головних умов успішності медіації.

Як відомо, медіація може відбуватися як під час проведення спільних зустрічей сторін конфлікту, так і в окремих приватних (медіатор-сторона) сесіях. За умови, що медіатору вдалося розбудувати між собою і стороною відносини довіри, він може отримати додаткову інформацію, яка допоможе стороні усвідомити свої реальні інтереси, відійшовши при цьому від правових позицій. В Сполучених Штатах Америки, у Великобританії медіатор відповідно до закону не може бути викликаний до суду у якості свідка. На жаль, наші медіатори таких привілеїв не мають. Хоча, з іншого боку, у зв'язку з тим, що всі матеріали, напрацьовані під час медіації, знищуються одразу після того, як медіація відбулася, медіатор не зобов'язаний пам'ятати все, про що йому вдалося почути під час проведення процедури.

Закон «Про медіацію», проект якого вже розроблено і проходить нормальні процедури просування вперед аж до прийняття його Верховною Радою, може зіграти велику роль в розвитку медіації в Україні. Адже з прийняттям закону сторонам конфлікту буде якось спокійніше застосовувати щось для них маловідоме. Тому легітимізація ідеї є дуже важливою для встановлення довіри до неї.

Є судді, які підтримують медіацію і досить чітко розуміють, що її запровадження допомогло б зменшити навантаження на суди шляхом зменшення кількості справ, належних до розгляду. Але з їх боку є певні побоювання, що рекомендація медіації як процедури може викликати підозри в заангажованості судді.

В той же час, слід бути дуже обережними, щоб не «зрегулювати» те, чого не слід регулювати взагалі, або врегулювати деякі аспекти не так, як треба. Наприклад, міжнародний досвід показує, що медіатор не повинен бути експертом у справі, повинен утримуватися від порад і консультацій. Психологічна або юридична освіта можуть не тільки не допомагати, а навіть заважати, тому що медіатору дуже важко уникнути безоціночного підходу щодо правильності прийнятого рішення з точки зору юриспруденції, тощо. І тому обов'язкові вимоги до особи, яка може бути медіатором, не повинні міститися в полі професійних вимог і стажу роботи. Медіатор повинен мати особистісні риси і навички, які відповідають «профілю медіатора», а саме: бути емоційно зрілою людиною, володіти навичками активного слухання, а також мати емпатію.

Підготовка медіаторів, підвищення їх кваліфікації не може бути прерогативою вищих навчальних закладів. Тренінгові програми, в рамках яких проходять підготовку медіатори, спрямовані на відпрацювання навичок, а не надання знань про медіацію, що є головним завданням вищих навчальних закладів.

Дискусійним також є питання щодо необхідності законодавчого регулювання формування спільноти медіаторів, об'єднання їх в організації, що мають власне врядування. Для регулювання цих питань існує спеціальне законодавство, а підставою для об'єднання повинно бути волевиявлення тих, хто хоче об'єднуватися.

Чи є альтернатива у альтернативного способу?

На це запитання, на мій погляд, слід дати чітке «ні» - адже позасудове вирішення спору здавна було у культурі нашого народу. Так, питання часу залишається, але не більше. Слід тільки пам'ятати, що ця ніша недовго буде залишатися пустою, і якщо з послугами медіації на ринок першими не вийдуть юристи, там опиняться представники інших професій.

Все більш нагальним в Україні стає питання ефективного юриста, який діє як «співпрацюючий юрист [collaborative lawyer]», допомагаючи клієнтам врегульовувати спори в найбільш сприйнятій для урегулювання конфлікту спосіб. Клієнт любить, коли про нього турбуються, дбають про його репутацію, і саме тому є велика вірогідність, що вдячний клієнт приведе нових клієнтів.

Окрім того, медіація дозволяє диверсифікувати портфель послуг, які надають юристи, що може створити додаткові точки диференціації на ринку юридичних послуг.

До речі, лідери ринку юридичних послуг активно сприяють тому, щоб їх фахівці набували навичок медіації, і це наводить на думку, що, можливо, вони тому і лідери, що завжди знають, де потрібно бути першими?